

Svätojánske mušky **(literárna esej)**

Milí priatelia krásneho slova, dňa 31.1.2025 si pripomenieme **96 rokov od úmrtia** českého spisovateľa, ale predovšetkým **kňaza a kazateľa Jana Karafiáta**. Predpokladám, že meno a tvorba spomínaného spisovateľa nie sú v slovenskom, ale ani v českom a už vôbec nie v európskom literárnom kontexte často spomínané. Dovolím si však povedať, že najmä jeho dielo pre deti a mládež má aj dnes nesmierne kvalitnú obsahovú a estetickú hodnotu a preto by som Vám ho rada priblížila.

Jan Karafiát sa narodil v roku 1846 na Morave do pomerne zámožnej mnohopočetnej rodiny. Vzdelával sa v miestnej evanjelickej škole, neskôr pokračoval v piaristickom gymnáziu, pričom teológiu študoval v Berlíne, Bonne i Viedni. Chvíľami si privyrábal ako súkromný vychovávateľ a učiteľ, následne opäť odišiel do zahraničia, konkrétne do Škótska a Holandska, kde si rozširoval vzdelanie i obzory. Jana Karafiáta môžeme pokojne označiť nielen za teológa a učiteľa, ale aj za scestovaného vzdelanca a intelektuála, ktorý napriek (alebo vďaka?) zámožnému zázemiu, sčítanosti a cestovateľským skúsenostiam ostával plný pokory a piety.

Medzi jeho najvýznamnejšie a určite čitateľsky najobľúbenejšie dielo patrí útla knižka **Chrobáčky**. Nejde však o žiadny vedecko-náučný entomologický spis zaoberajúci sa hmyzom.

Autor nám v **jedenástich kapitolách** ukazuje rodinný a spoločenský život svätojánskych mušiek, pričom už po prvých riadkoch je jasné, že rodina svetlušiek má veľmi blízko k tej ľudskej. Deti určite zaujme obrátený biorytmus, keď sa slnko chýli k západu, svätojánske mušky vstávajú a chystajú sa raňajkovať. Otecko síce nechodí do práce, nespláca hypotéku a ani neplatí lízingy a spotrebné úvery, ale má svoje poslanie – svieti ľuďom, svieti im na námestí, pri fontáne i v tmavých uličkách. Bolia ho krídelká aj nôžky, ale nesťažuje sa, pretože poslanie je poslanie. Mamička zatiaľ upratuje domček pod borievkou, varí zapraženu polievku a vypražené venčeky, chystá polienka na zimu a vychováva hlavnú postavičku celého príbehu – malého **Svätojanka**. Svätojanko má zosobňovať vlastnosti všetkých detí, predovšetkým chlapcov, niekedy je roztopašný, uvrieskaný, náladový, tvrdohlavý, a najmä

Anna Šarkanová (pseudonym), 35 rokov, Kysucké Nové Mesto

neposlušný. Poslušnosť je v príbehu zobrazovaná ako hlavná cnosť. Poslušnosť k životnému poslaniu, k rodičom a ku krstným rodičom, k starším, ale aj poslušnosť k životnému partnerovi a v podstate ku každej ľudskej (teda chrobáčkovej) bytosti.

Mne osobne sa najviac páči estetický jazyk a chvála pomalosti. *„Bola jeseň. Svetla ubúdalo a zimy pribúdalo...“*, svätójánske mušky sa pred každou zimou stretávajú na veľkej hostine, pochutnávajú si na víne i na krčahu čerstvej rosy, rozprávajú si staré príbehy a spievajú. V chalúpke zapchajú každú škárku machom, pomodlia sa, bozkajú a potom? *„Pán Boh s nami a zlé preč, ľahli si a spali a spali, ej, ale sa im dobre spalo.“*

Ako sa pomaly striedajú ročné obdobia, tak sa mení aj Svätójanko. Kvôli vlastnej nepozornosti takmer príde o život, zaľúbi sa do lienky, no lienkin muž – nahnevaný lienik – mu ručne, stručne vysvetlí, že jablká a hrušky sa nemiešajú, neskôr sa ožení so Svätomájúškou, prichádza o oboch rodičov a má vlastné deti. A medzitým svieti a svieti, bolia ho nožičky a krídelká, ale svieti a nesťažuje sa, pretože poslanie je poslanie a on ho pochopil. Apropos smrtí. Smrť je súčasťou života. A aj súčasťou rozprávok. Veď v takmer každej jednej klasickej rozprávke niekto príde o hlavu, Janíčko a Marienka prídu o biologickú matku a mamka koza o svoje kozliatka, iba jedno jej ostane. Aj Svätójanko stráca rodičov, ale smrť a následný žiaľ je tu opísaný s veľkou láskavosťou a citlivosťou. Pretože tam, kde umrie svätójánska muška, tam vyrastie krásna stokráska. *„ A tak jej pri potoku pod jelšinkou vykopali hrobček, zaplakali, pekne ju ta vložili a na tretí deň tam vykvitla stokráska, biela ako sneh. Veď tam kvitne podnes. A tá bielučká stokráska vedľa nej - to je oteckova. Pripúšťal si to veľmi k srdcu! Svietil a svietil, ale svetla mu ubúdalo, až raz povedal, že už nevládze a ostal doma.“*

O úspechu tohto pomerne neznámeho autora svedčí aj fakt, že kniha bola preložená do viacerých jazykov, okrem iného aj do Lužickej srbčiny. Prvé vydanie autor zrealizoval v roku 1876 vlastným nákladom a už v roku 1894 prišla prvá reedícia. Do dnešného dňa sa kniha dočkala viacerých vydaní, spomenula by som najmä rok 1990 s prekrásnymi ilustráciami výtvarníčky Ľuby Suchalovej.

A ako nám celý príbeh končí? No predsa s povestnou Karafiátovou láskavosťou. Po zime prichádza jar, ale zima bola taká krutá, že až vtáky padali zo vzduchu mŕtve na zem. Na jar

Anna Šarkanová (pseudonym), 35 rokov, Kysucké Nové Mesto

vykvitlo pred Svätójánkovou chalúpkou 12 stokrások. No aj napriek jasnému symbolu smrti, deti nemajú pocit, že príbeh končí. Veď po každej zime prichádza jar.